

Er bestaat een goede balans tussen de juridische-, politieke- en economische strijd voor vrouwenemancipatie, de levensgeschiedenissen van de aanvoersters en de historische context. Daardoor boeit elk hoofdstuk en krijgt de lezer/lezeres een goed inzicht in de maatschappelijke positie van de vrouw en haar emancipatie in Nederland.

Aandacht wordt ook besteed aan de controverses binnen vrouwenbelangen en die met andere vrouwenorganisaties. De geschiedenis van meningsverschillen over de gewenste sociale positie van vrouwen en de strijdmethoden tussen de verschillende generaties tonen hoe vrouwenbelangen van koploopster tot een in haar werkwijze behoudender organisatie werd. Ook wordt het huidige bestaansrecht van vrouwenbelangen ter discussie gesteld nu gelijkstelling van mannen en vrouwen in de grondwet bereikt is. Geconcludeerd wordt dat waakzaamheid betreffende de uitvoering van vrouwenrechten nodig blijft en vrouwenbelangen, gezien haar ervaring en politieke contacten, de aangewezen organisatie is. De argumenten die gegeven worden overtuigen.

De opzet van dit boek zorgt ervoor dat ook minder bekende periodes uit de vrouwengeschiedenis ruime aandacht krijgen. Toch pretenderen de auteurs niet de definitieve geschiedenis van vrouwenbelangen te hebben geschreven. Ze wijzen zelf op het ontbreken van bronnenmateriaal als gevolg van archiefvernietiging in de tweede wereldoorlog. Bovendien krijgen de onderzoeksters de indruk dat de algemeen heersende opvatting dat vrouwenbelangen vooral leden aantrok met een betere sociale positie onjuist is. Ook de beschreven meningsverschillen en solidariteit tussen verschillende generaties van feministes nodigen uit tot verder onderzoek.

Een interessant en stimulerend boek, dat bovendien bijzonder fraai is uitgegeven.

L. Dessens

L. Wils, *Joris van Severen. Een aristocraat verdwaald in de politiek* (Historische reeks; Leuven: Davidsfonds, 1994, 72 blz., Bf495,-, ISBN 90 6152 872 0).

'Er is geen mens die in woorden kan uitleggen wie hij is'; zo schreef Margriet de Moor (° 1941) in haar boek *De virtuoso's* uit 1993. De vraag of biografen na het overlijden van de betrokkene meer of beter kunnen doen, liet deze Nederlandse romancière helaas onbeantwoord ...

De Vlaamse historicus Lode Wils (° 1929) is niet bepaald iemand die zich intensief bekommert om dergelijke geschiedfilosofische bespiegelingen. Wils onderzoekt en leest en hij publiceert sinds 1953 met grote regelmaat, zoals blijkt uit het bibliografisch overzicht dat werd opgenomen in de bundel *Vlaanderen, België, Groot-Nederland. Mythe en geschiedenis* (Leuven: Davidsfonds, 1994, 507 blz., ISBN 90 6152 864 X), die hem in oktober 1994 werd aangeboden bij het bereiken van het emeritaat als hoogleraar aan de Katholieke Universiteit te Leuven.

Recentelijk trok deze soms polemische contemporanist de aandacht met een korte biografische schets over Joris van Severen (1894-1940), die vooral bekendheid geniet als eerste en eigenlijk enige leider van het *Verdinaso*, een antiparlementaire politieke beweging die bestond van 1931 tot 1941. Het *Verdinaso*, voluit Verbond van Dietsche nationaal solidaristen, dat buiten Vlaanderen ook enige aanhang wist te verwerven in Nederland en in Wallonië, was gestructureerd volgens een concept dat Van Severen al in 1929 had geformuleerd: 'We moeten een organisatie opbouwen die staat in de staat is, het geraamte, de leiding van de Vlaams-nationale staat in wording. Zij zal zijn wat de jacobijnen voor de Franse omwenteling geweest zijn; wat de communistische partij in Rusland voor de republiek der Sovjets is, wat de fascistische partij voor het nieuwe Italië is, wat de 'Jung-deutsche Orden probeert te zijn voor het komende

Duitsland: de ziel, de wil, de leiding' (39). Nadat hij bij de Duitse inval op last van de Belgische staatsveiligheid was opgepakt en op transport gesteld, werd Joris van Severen op 20 mei 1940 in Abbeville omgebracht door Franse militairen. Hoewel het *Verdinaso* zijn charismatische leider nauwelijks overleefde, bleef zijn invloed tot vandaag bij heel wat van zijn toenmalige volgelingen nawerken.

In zijn ook ruim van illustraties voorziene brochure besteedt de Leuvense emeritus-hoogleraar vooral aandacht aan de ideologische evolutie die de notaris- en burgemeesterszoon uit het Westvlaamse Wakken doormaakte tijdens het interbellum. Begonnen als pacifistisch geïnspireerd Vlaams-nationalist, ontwikkelde Van Severen zich omstreeks 1930 tot één van de vaandeldragers van het antibelgisch Grootneerlandisme, om tenslotte te eindigen als architect van een embryonaal gebleven Bourgondisch staatsconcept op rechts-autoritaire grondslag. Van dat alles schetst en becommentarieert de auteur de krachtlijnen in een biografisch essay, dat werd gepubliceerd naar aanleiding van de overdracht van het archief van Joris van Severen en het *Verdinaso* door het Nationaal studie- en documentatiecentrum Joris van Severen te Aartselaar aan het archief van de Katholieke Universiteit te Leuven in de herfst van 1994. De programmatrische ondertitel van deze biografische studie van Lode Wils, *Een aristocraat verdwaald in de politiek*, vat overigens perfect samen wat vanaf 1917 het intellectuele fundament was en bleef van het politieke optreden van Van Severen, ondanks een aantal kleinere en grotere koerswijzigingen: 'Tu sais bien que je ne suis pas démocrate dans le sens reçu, mais partisan d'une oligarchie d'aristocrates' (14)...

In zijn kritische evaluatie van de literatuur over Joris van Severen en het *Verdinaso* uit de voorbije decennia, signaleert Wils ook een bijdrage die wijlen Luc Schepens (1937-1986) in 1975 schreef ten behoeve van het tijdschrift *Ons Erfdeel* onder de titel 'Joris van Severen: een raadsel'. De vraag stellen of dat 'raadsel' ondertussen volledig werd ontrafeld, is zoveel als ze beantwoorden.

N. van Campenhout

L. Duyvendak, *Het Haags Damesleesmuseum 1894-1994* ('s-Gravenhage: Vereniging Het Damesleesmuseum, 1994, 249 blz., f30,-, ISBN 90 9007158 X).

In de laatste decennia van de negentiende eeuw waarin de vele emancipatiebewegingen ontstonden die zich verzetten tegen het sociale onrecht van de standenmaatschappij zochten vrouwen naar mogelijkheden om aan onderdrukking te ontkomen door onder andere scholing en het oprichten van bibliotheken en leesgezelschappen. De oprichting van het Damesleesmuseum, in navolging van andere, reeds eerder ontstane leesgezelschappen, zoals het Vrouwenleesmuseum te Amsterdam was mede een uiting van deze emancipatoire beweging.

'In dit boek ter ere van het honderdjarige bestaan van het Damesleesmuseum zal gepoogd worden het bestaande clichébeeld van een ouderwetse bibliotheek voor liefhebberende, ledige dames uit de betere kringen te nuanceren en te corrigeren' lezen we in de inleiding van het jubileumboek.

Na een korte schets van de ontstaansgeschiedenis van het 'leesmuseum', volgt een nauwkeurige beschrijving van het reilen en zeilen van de instelling. Grotendeels aan de hand van de bestuursnotulen wordt een beeld geschetst van de gang van zaken met veel aandacht voor het bestuursbeleid, zaken rond het personeel, contacten met derden en andere activiteiten die binnen het leesmuseum werden ontplooid. In een apart hoofdstuk worden een aantal belangrijke leden